

ZA VEĆU BEZBEDNOST NOVINARA U LOKALNIM ZAJEDNICAMA

BROŠURA ZA MEDIJSKE RADNIKE

KRAGUJEVAC, 2022.

Ova publikacija je proizvedena uz finansijsku podršku Evropske unije. Njen sadržaj je isključiva odgovornost udruženja Res Publika i ne odražava nužno stavove Evropske unije.

Projekat "Za veću bezbednost novinara lokalnih medija" podržan je u okviru programa podrške „Safejournalists.net“.

UVOD

Pretnje, targetiranje, onlajn uznemiravanje i kampanje blaćenja postali su gotovo svakodnevnica novinara koji izveštavaju u javnom interesu na području centralne Srbije. Da bezbednost novinara u Srbiji izaziva sve veću zabrinutost, konstatuje se i u platformi Sloboda medija brz odgovor (MFRR), koja je sprovela međunarodnu misiju za procenu stanja slobode medija i bezbednosti novinara. Jedan od ključnih nalaza odnosi se na lokalne novinare koji rade izvan Beograda i Novog Sada, a koji su, kako se navodi, „još ranjiviji jer su manje svesni zaštite koja treba da im bude garantovana kako bi bili bezbedni i manje su skloni tome da izveste policiju o bezbednosnim opasnostima koje im se dešavaju.“

Situacija u Kragujevcu i drugim gradovima i opštinama centralne Srbije potvrđuje ovaj zaključak. Relativno mali broj zabeleženih slučajeva napada i pritisaka u NUNS-ovoj bazi, nije rezultat veće sigurnosti i povoljnijeg ambijenta za rad kragujevačkih novinara, već specifične vrste pritiska, koju ni oni sami ne prepoznaju kao pretnju po svoj rad. Reč je, pre svega, o diskriminaciji, selektivnom pozivanju na događaje i ograničavanju pristupa informacijama u posedu organa lokalne samouprave, neprimerenim komentarima i porukama, kao i o finansijskom iscrpljivanju, uskraćivanju prava na korišćenje javnog novca koji je osnovni i često jedini prihod lokalnih redakcija.

Čak i oni koji prepoznaju nasilje, često ga ne prijavljuju zato što «veruju da su manje važni i vredni» nego novinari iza kojih stoje velike medijske kuće i zajednica aktivista. Dodatni problem predstavlja to što ni građani ne prepoznaju u dovoljnoj meri ovaj problem kao društvenu opasnost tj. kao pretnju slobodi izražavanja i demokratiji, dok istovremeno raste nivo agresivne komunikacije i govora mržnje u javnom prostoru.

Zato smatramo da je neophodno medijske radnike edukovati, jačati njihove kapacitete da se od nasilja zaštite, napade beležiti i prijavljivati, a javnost bolje informisati o ovom problemu kako bi stala u zaštitu novinara.

Kao deo napora da doprinese jačanju okruženja povoljnog za rad slobodnih medija u lokalnim zajednicama u centralnoj Srbiji, udruženje Res Publika je u okviru projekta «Za veću bezbednost novinara lokalnih medija» pripremilo brošuru namenjenu lokalnim redakcijama, dopisnicima i frilenserima sa područja centralne Srbije. Ovo je još jedan način da pokušamo da onima koji izveštavaju u javnom interesu pomognemo da prepoznaju različite vidove ugrožavanja bezbednosti, predstavimo predloge kako mogu da se zaštite i stavimo do znanja kome sve mogu i treba da se obrate ukoliko pretrpe pretnje ili nasilje.

Autorke:

Marija Milošević

Bojana Vlajović Savić

NOVINAR = MEDIJSKI RADNIK

Svako fizičko ili pravno lice koje se bavi prikupljanjem i širenjem informacija za javnost putem bilo kog sredstva masovnih komunikacija u javnom interesu i poštujući etička pravila novinarstva kao profesije.

PRAVNA ZAŠTITA

Medijski radnici imaju pravo na posebnu zaštitu ako ih neko vređa i zastrašuje, povređuje im privatnost, ugrožava njihov psihički i fizički integritet ili imovinu, ako je to u vezi sa radom koji obavljaju.

Krajem decembra 2020. godine, Republičko javno tužilaštvo (RJT) donelo je Opšte obavezno uputstvo radi postizanja zakonitosti, delotvornosti i jednoobraznosti u postupanju javnih tužilaštava u predmetima krivičnih dela kojima je ugrožena bezbednost novinara i medijskih radnika. Ovim dokumentom obuhvaćena su 34 krivična dela koja se pretežno mogu smatrati podobnim za ugrožavanje bezbednosti lica koja obavljaju poslove od javnog značaja u oblasti informisanja.

UGROŽAVANJE SIGURNOSTI, KRIVIČNI ZAKONIK REPUBLIKE SRBIJE ČLAN 138 STAV 3

Ovim članom zakona propisana je kazna zatvora u trajanju od šest meseci do pet godina onome ko ugrozi sigurnost licu koje obavlja poslove u oblasti informisanja a u vezi s tim poslovima.

Ugrožavanje sigurnosti vrši se upućivanjem pretnje da će se napasti na život ili telo medijskog radnika ili nekog njemu bliskog.

Pretnja mora biti:

Protivpravna - upozorenja da će se preduzeti neke zakonom dozvoljene radnje, poput podnošenja tužbe ili započinjanja drugog pravnog postupka, ne smatraju se pretnjom u smislu Krivičnog zakonika.

Kvalifikovana - za postojanje ovog krivičnog dela zahteva se postojanje takozvane kvalifikovane pretnje koja podrazumeva stavljanje u izgled tačno određenog zla osobi kojoj se preti, u smislu da će se napasti na život ili telo tog lica ili njemu bliskih lica. Ostvarivanje zla kojim se preti na bilo koji način zavisi od volje lica koje upućuje pretnju.

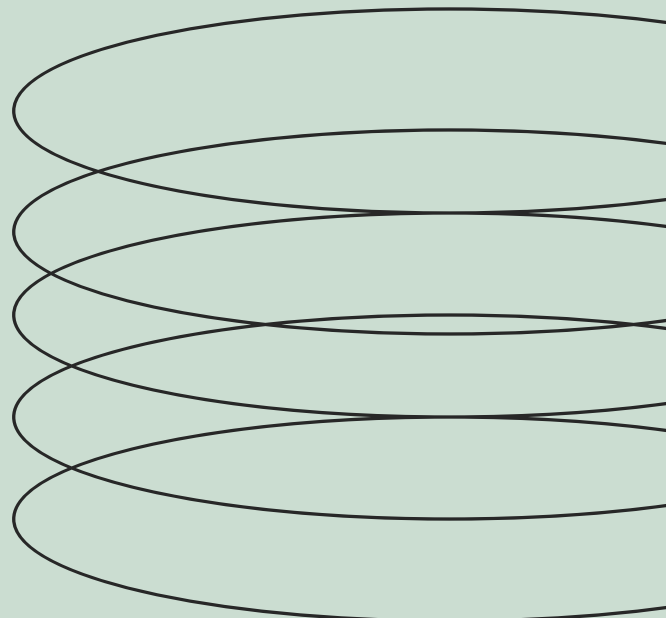
Upućena tačno određenom licu ili određenom krugu ljudi - npr članovima porodice, deci i sl.

Ozbiljna i objektivno podobna da izazove osećaj straha, odnosno nesigurnosti kod onoga kome je upućena.

Dovoljno je da postoji osećaj lične nesigurnosti, odnosno ugroženosti i nespokojstva. Nije potrebno da dođe do stvarnog ugrožavanja bezbednosti i fizičkog, niti je potrebno da kod učinioca ovog krivičnog dela postoji stvarna namera da pretnju realizuje.

Ukoliko je određenom licu ili njemu bliskoj osobi, upućena jasna, nedvosmislena i ozbiljna pretnja, za postojanje ovog krivičnog dela je dovoljno da se onaj kome je pretnja upućena zbog toga oseti ugroženo, bez obzira na to što lice koje je pretnju uputilo nema nameru i da je realizuje.

Važno je znati: U sudskoj praksi beleži se još jedan izuzetno važan trend kad je reč o postojanju ovog krivičnog dela - pretnje u tzv. kondicionalu. Sudovi uglavnom staju na stanovište da nema krivice optuženog ukoliko je pretnja bila izrečena u formi želje da se nekome naudi, ali bez eksplicitnog određenja da će u tome učestovati i lice koje tu poruku prenosi. Izjave poput «ubiću te» i «trebalo bi te ubiti» kada su u pitanju pretnje novinarima za pravosudne organe nemaju istu težinu.

DRUGA KRIVIČNA DELA

TEŠKA TELESNA POVREDA (KRIVIČNI ZAKONIK REPUBLIKE SRBIJE ČLAN 121 STAV 6)

Podrazumeva teško telesno povređivanje ili teško narušavanje zdravlja medijskog radnika.

PROGANJANJE (KRIVIČNI ZAKONIK REPUBLIKE SRBIJE ČLAN 138A)

Ovo delo postoji ukoliko neko tokom određenog vremenskog perioda novinara kontinuirano neovlašćeno prati ili preduzima druge radnje u cilju da mu se fizički približi, a protivno njegovoj volji; ukoliko neko protivno nastoji da sa njim uspostavi neposredni ili kontakt preko trećeg lica ili putem sredstava komunikacije iako medijski radnik takvu komunikaciju ne želi; ukoliko neko zloupotrebljava podatke o ličnosti medijskog radnika ili njemu bliskog lica radi naručivanja robe ili usluga; ukoliko neko pretili medijskom radniku napadom na život, telo ili slobodu njega ili njemu bliskog lica; ukoliko neko preduzima druge slične radnje na način koji može osetno da ugrozi lični život onoga prema kome se te radnje preduzimaju.

NASILNIČKO PONAŠANJE (KRIVIČNI ZAKONIK REPUBLIKE SRBIJE ČLAN 344)

Podrazumeva grubo vređanje ili zlostavljanje medijskog radnika, vršenje nasilja prema njemu ili izazivanje tuče sa njim, kao i drsko ili bezobzirno ponašanje prema njemu, kojim se značajnije ugrožava spokojstvo građana ili teže remete javni red i mir.

Na listi iz Obaveznog uputstva RJT su još i: ubistvo, teško ubistvo, teška telesna povreda, laka telesna povreda, učestvovanje u tuči, ugrožavanje opasnim oruđem pri tuči ili svađi, protivpravno lišenje slobode, otmica, prinuda, iznuđivanje iskaza, zlostavljanje i mučenje, narušavanje nepovredivosti stana, protivzakoniti pretresanje, povreda tajnosti pisama i drugih pošiljki, neovlašćeno prisluškivanje i snimanje, neovlašćeno fotografisanje, neovlašćeno objavljivanje i prikazivanje tuđeg spisa, portreta ili snimka, neovlašćeno prikupljanje ličnih podataka, povreda slobode govora i javnog istupanja, sprečavanje štampanja i rasturanja štampanih stvari i emitovanje programa, sprečavanje javnog skupa, sprečavanje političkog, sindikalnog i drugog udruživanja i delovanja, izazivanje opšte opasnosti, teška dela protiv opšte sigurnosti, pomoć učiniocu posle izvršenog krivičnog dela, kršenje zabrane utvrđene merom bezbednosti, udruživanje radi vršenja krivičnih dela, izrađivanje ili nabavljanje oružja i sredstava namenjenih za izvršenje krivičnih dela, učestvovanje u grupi koja vrši krivično delo.

ŠTA TREBA URADITI AKO DOĐE DO PRETNJE ILI NAPADA?

1. Sačuvati dokaze

2. Prijaviti

ČUVANJE DOKAZA

U slučaju da je novinar primio pretnju preko i-mejla, potrebno je da pored sadržine pretnje sačuva i i-mejl adresu, kao i IP adresu servera sa kog je preteća poruka poslata.

Ukoliko je pretnja poslata preko sajta koji je u vlasništvu medijskog radnika ili pod njegovom kontrolom, uz podatke koje je osobe koja je pretila (sadržaj pretnje, i-mejl adresu, ime i prezime), trebalo bi je pribaviti i IP adresu sa koje je poruka poslata, kao i informacije o tome koji su internet pretraživač i operativni sistem korišćeni.

Ako je pretnja upućena preko društvenih mreža i sajtova ili servisa koji nisu pod kontrolom novinara, trebalo bi sačuvati sve podatke o osobi koja je pretila ili nalogu sa kog je pretnja upućena , ako što su korisničko ime, ime profila, profilna fotografija i slično.

Ukoliko je novinar fizički povređen trebalo bi da se obrati lekaru, kao i da sačuva svu medicinsku dokumentaciju, račune troškova lečenja, fotografije ili snimak povrede i sl. Ako je oštećena imovina trebalo bi da novinar pozove policiju, prikupi ili sačuva dokaze iz kojih bi se mogao steći uvid o pretrpljenoj šteti. Takođe, bitno je obezbediti svedoke.

KOME SE OBRATITI AKO JE BEZBEDNOST UGROŽENA?

Novinarima koji pretrpe pretnje, zastrašivanje, fizičko ili psihičko ugrožavanje u vezi sa poslom koji obavljaju na raspolaganju stoje određeni posebni mehanizmi, koji su uspostavljeni u svrhu njihove zaštite. To su kontakt tačke u policiji i tužilaštvima, kao i radna tela za zaštitu bezbednosti novinara.

STALNA GRUPA ZA BEZBEDNOST NOVINARA

Stalna radna grupa za bezbednost novinara, ustanovljena u decembru 2016. godine. Nju čine ovlašćeni predstavnici Republičkog javnog tužilaštva (RJT), Ministarstva unutrašnjih poslova (MUP), Udruženja novinara Srbije (UNS), Nezavisnog udruženja novinara Srbije (NUNS), Nezavisnog društva novinara Vojvodine (NDNV), Asocijacije nezavisnih elektronskih medija (ANEM), Asocijacije medija (AM) i Asocijacije onlajn medija (AOM).

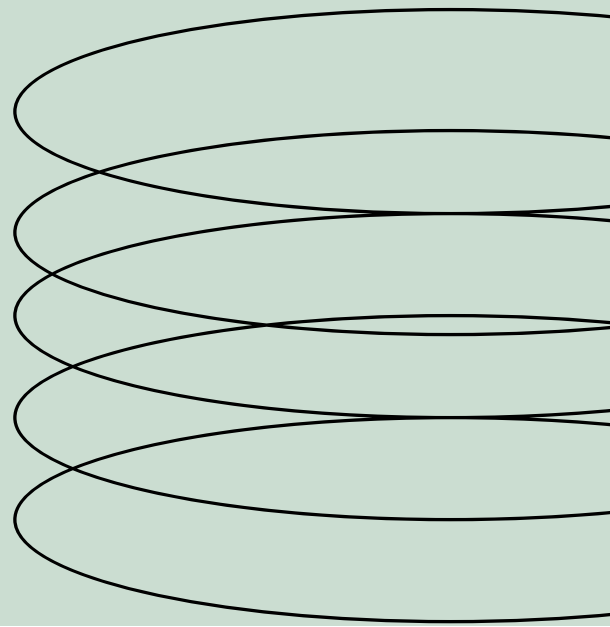
U okviru Stalne radne grupe za bezbednost novinara određene su kontakt tačke — lica koja koordiniraju postupanje u slučajevima izvršenja krivičnih dela na štetu novinara.

Kontakt tačke ispred tužilaštva nalaze se u apelacionim javnim tužilaštvima za teritorije njihove mesne nadležnosti - Beograd, Kragujevac, Niš i Novi Sad. Dodatno, u svim javnim tužilaštvima uspostavljena je mreža od ukupno 115 zamenika javnih tužilaca, od kojih je 88 zamenika javnih tužilaca određeno za primarne kontakt tačke (4 zamenika u apelacionim tužilaštvima, 25 u višim, 58 u osnovnim i 1 zamenik u Posebnom tužilaštvu za visokotehnološki kriminal), dok je 27 zamenika javnog tužioca određeno za sekundarne kontakt tačke.

Kontakt tačke u Ministarstvu unutrašnjih poslova određene su u 27 uprava policije.

Novinarska udruženja i medijske asocijacije kontakt tačke imaju u svojim sedištima.

Lista kontakt tačaka i adresar institucija i organizacija koje su važne za zaštitu bezbednosti novinara dostupni su na sajtu bezbednonovinari.rs

VLADINA RADNA GRUPA ZA BEZBEDNOST I ZAŠTITU NOVINARA

Decembra 2020. godine, Vlada Republike Srbije donela je odluku o formiranju radne grupe za bezbednost i zaštitu novinara. Ovo radno telo pokrenulo je u okviru svojih aktivnosti telefonski broj koji mogu iskoristiti medijski radnici ukoliko im je bezbednost ugrožena.

Sigurna linija - 0800 100 115 je specijalni besplatni broj telefona i direktna linija, na koji medijski radnici mogu prijaviti svaku situaciju koja proizvodi osećaj ugroženosti zbog bavljenja novinarskom profesijom.

Pozivom ovog SOS broja dobijaju se jasnija objašnjenja o zakonskom tretmanu dela, i o postupcima koji treba da se pokrenu kako bi se nadležnim institucijama, policiji i tužilaštvu prijavilo ugrožavanje bezbednosti, ako je reč o slučajevima koji se gone po službenoj dužnosti. Takođe se dobijaju i informacije o kontakt tačkama policije i tužilaštva koje su nadležne za region u kojem ugroženi novinari rade ili u kojem je počinjeno delo.

Uporedo sa SOS linijom, u aprilu 2021. godine uspostavljen je sajt *Bezbedni novinari* na kom se mogu pronaći sva relevantna dokumenta u vezi sa temom ugrožavanja bezbednosti novinara. Na sajtu se nalaze i modeli prijave policiji i tužilaštvu, kao i modeli privatnih krivičnih tužbi za krivična dela koja se ne gone po službenoj dužnosti, kao i lista kontakt tačaka.

KAKO INSTITUCIJE TREBA DA POSTUPAJU KADA SE PRETNJA ILI NAPAD PRIJAVE?

Zakonom o policiji propisana je obaveza policijskog službenika da primi prijavu o učinjenom krivičnom delu i prekršaju. Krivičnu prijavu odmah dostavlja nadležnom javnom tužiocu, a prijavu koja sadrži elemente prekršaja organizacionoj jedinici Policije nadležnoj za poslove prekršaja.

Krivična prijava podnosi nadležnom tužilaštvu pismeno, usmeno ili nekim drugim sredstvom.

Treba da sadrži podatke koji će omogućiti institucijama da po njoj postupaju: raspoložive lične podatke o učiniocu (ukoliko je učinilac poznat, a ukoliko nije, prijava se podnosi protiv NN lica); činjenični opis događaja koji medijski radnik prijavljuje (vreme, mesto, način izvršenja, posledice, podaci o šteti i sl.); dokaze (koji se prilažu ili čije se pribavljanje predlaže).

Krivična prijava ne mora sadržati pravnu kvalifikaciju krivičnog dela.

Podnosilac prijave svoje lične podatke može a ne mora navesti, što znači da ona može biti i anonimna.

Nadležnost javnog tužilaštva se određuje prema području na kom je krivično delo izvršeno ili je pokušano.

Ukoliko je izvršeno posredstvom računara, računarskih sistema, računarske mreže i sl. (npr. pretnje novinarima upućene i-mejlom), za to delo isključivo je nadležno Više javno tužilaštvo u Beogradu, pri kom je obrazovano posebno odeljenje za borbu protiv visokotehnološkog kriminala – Posebno tužilaštvo.

Ako je krivična prijava podneta nenadležnom javnom tužiocu (ili sudu), ona će biti primljena i odmah dostavljena instituciji koja je nadležna.

Detaljna uputstva o tome kako se prijavljuje krivično delo, a kako prekršaj, kao i o instrumentima koji su oštećenim novinarima na raspolaganju ukoliko tužilaštvo odbije njihovu prijavu, dostupna su na portalu bezbeninovinari.rs.

U okviru Ministarstva unutrašnjih poslova i Republičkog javnog tužilaštva doneta su odgovarajuća obavezujuća uputstva za hitno postupanje u slučajevima kada su izvršenim krivičnim ili prekršajnim delima oštećena lica koja se bave poslovima od značaja za javno informisanje, u vezi sa poslovima koje obavljaju.

Na osnovu uputstva u slučaju kad medijski radnik podnese prijavu Ministarstvu unutrašnjih poslova, policijski službenici dužni su da se hitno i bez odlaganja obrate nadležnom javnom tužiocu povodom konsultacija, kvalifikacija krivičnog dela ili prekršaja i sprovođenja daljih mera i radnji iz delokruga rada tog ministarstva. Obaveza policijskih službenika jeste da hitno sprovode sve mere i radnje i primenjuju ovlašćenja u skladu s propisima koji se odnose na postupanje nadležnog ministarstva.

Javni tužioci su obavezni da u roku od 24 časa od prijema krivične prijave ili obaveštenja o izvršenom krivičnom delu formiraju predmet i dodele ga u rad obrađivaču predmeta. obrađivač predmeta dužan je da u roku od 48 časova preduzme radnje u skladu sa zakonom.

USLUGE KOJE PRUŽAJU
NOVINARSKA I MEDIJSKA
UDRUŽENJA

Usluge u vidu pravnog savetovanja i zastupanja u postupcima, u kojima se članovi novinarskih udruženja javljaju kao oštećena lica, pružaju novinarska i medijska udruženja.

- **NEZAVISNO UDRUŽENJE NOVINARA SRBIJE NUNS**
- **UDRUŽENJE NOVINARA SRBIJE UNS**
- **NEZAVISNO DRUŠTVO NOVINARA VOJVODINE NDNV**
- **FONDACIJA SLAVKO ĆURUVIJA SĆF**

Besplatnu pravnu pomoć, savetovanje i različite vidove podrške novinarima i aktivistima pružaju i organizacije civilnog društva.

- **GRAĐANSKE INICIJATIVE**
- **KOMITET PRAVNIKA ZA LJUDSKA PRAVA YUCOM**
- **BEOGRADSKI CENTAR ZA BEZBEDNOSNU POLITIKU BCBP**
- **PARTNERI SRBIJA**

NEZAVISNO UDRUŽENJE NOVINARA SRBIJE (NUNS)

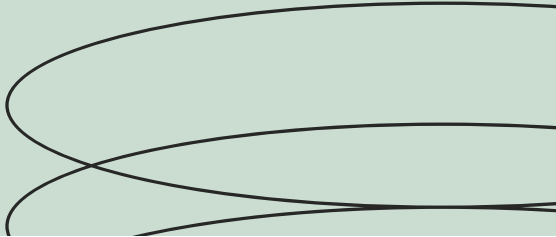
RESAVSKA 28/II, 11 000 BEOGRAD; +381 11 33 43 255, +381 11 33 43 136

Ovo udruženje prikuplja i objavljuje informacije o svim pretnjama, napadima i incidentima koji ometaju medijske radnike da obavljaju svoj posao. Zbirka podataka „Napadi na novinare“ sadrži podatke koji se odnose na period od 2008. godine do danas, ima za cilj da informiše javnost o incidentima koji su se dogodili u prethodnim godinama i služi kao osnov za kreiranje budućeg NUNS-ovog mehanizma pomnog praćenja onoga što se dešava pošto se ugrozi bezbednost nekog pojedinca ili verbalno nasrne na novinare.

UDRUŽENJE NOVINARA SRBIJE (UNS)

**RESAVSKA 28/I, 11 000 BEOGRAD; +381 11 3236 337, +381 11 3236 493;
E-MAIL: PRESS@UNS.ORG.RS**

UNS vodi svoju evidenciju napada na novinare i prati suđenja iz ove oblasti, te izveštava o sudskoj praksi kada je u pitanju bezbednost novinara omogućavajući stručnoj i široj javnosti pregled na svom sajtu u sekciji "Novinari na sudu"

NEZAVISNO DRUŠTVO NOVINARA VOJVODINE (NDNV)

SUTJESKA 2, ULAZ BROJ 8, (ZGRADA SPENS-A) 21 000 NOVI SAD;
+381(0)21 472 3180, E-MAIL: NDNVNS@GMAIL.COM

ASOCIJACIJA NEZAVISNIH ELEKTRONSKIH MEDIJA (ANEM)

TAKOVSKA 9/16, 11 000 BEOGRAD; +381 11/32 25 852;
E-MAIL: ANEM@ANEM.ORG.RS

ASOCIJACIJA MEDIJA

KRALJICE NATALIJE 28, 11 000 BEOGRAD

ASOCIJACIJA ONLINE MEDIJA

RADANSKA 10, 18 000 NIŠ; +381 18/293-911; +381 18/293-910;
E-MAIL: INFO@AOM.RS

UDRUŽENJE RES PUBLIKA -MEDIJSKO SKLONIŠTE KRAGUJEVAC

SAVE KOVAČEVIĆA 24B, 34000 KRAGUJEVAC,
E-MAIL: RESPUBLICA034@GMAIL.COM

Resurs centar za lokalne medije i neformalna kontakt tačka kojoj se mogu obratiti medijski radnici sa područja centralne Srbije (Šumadijski, Pomoravski, Rasinski, Raški, Moravički okrug).

IZVORI

Vodič za bezbednost i zaštitu novinara, Građanske inicijative, 2021.

Portal Bezbedni novinari - bezbedninovinari.rs

Ka efikasnim mehanizmima za zaštitu novinara u Srbiji, Slavko Ćuruvija Fondacija, 2022.

Bezbednost novinara - rjt.gov.rst

Baza napada na novinare - bazenuns.rs

Zastita novinara - prikaz uporedne prakse i preporuke za Srbiju

Kako zaštititi novinare i ostale medijskeaktere?

KRAGUJEVAC

2022.